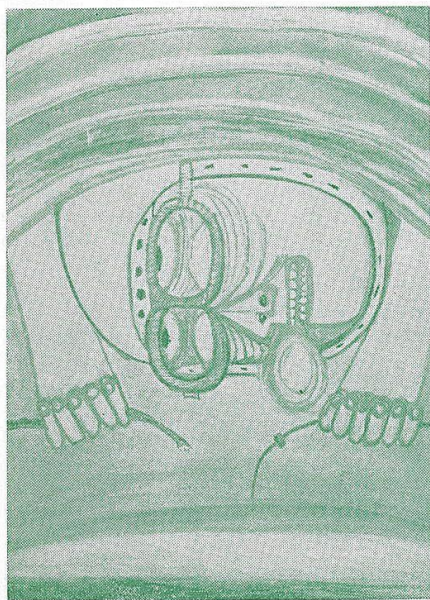


INDEKS KNJIGA



FLORIKA ŠTEFAN: »UTOČIŠTA«

Matica srpska, 1973.

Tako star i poznat, a tako suptilan i uvek prihvatljiv pesnički glas nudi nam najnovija knjiga Florike Štefan: strah od prolaznosti. Banalno, a na neki način duboko istinito shvatanje da pesma uvek izražava tugu, što je u osnovi isto kada češki pesnik Miroslav Holub kaže da je »poezija poslednja reč čoveka u situaciji kada se više ništa ne može uraditi«, može da bude generalna kvalifikacija njenih pesama.

I odmah na početku da kažemo: nikad još pesme Florike Štefan nisu bile tako lirski nadahnute kao u ovoj knjizi. Njen lirski izraz postigao je skoro apsolutnu čistotu, što je sasvim shvatljivo kada ne izgubimo iz vida da se u pesmama sve podređuje imperativu subjektiviteta, počev od kompozicione strukture, izražajnih sredstava do »teme«, bolje rečeno, pesničke realizacije jedne duboko ljudski zasnovane sadržine. *Utočišta* Florike Štefan sačinjavaju pesme ogoljene do emocionalne supstancijalnosti. Ništa suvišnog u njima što bi optericalo pesmu jačim ili emocionalno neprikladnim izrazom. Na drugoj strani, nije indikativno odsustvo nekog strukturnog elementa koji bi pesmi oduzimao na njenoj punoći. Zbog toga, za ove pesme Florike Štefan možemo reći da su dograđene elementarne strukture. Elementarnost im, svakako, daje i njihova forma, sažimanje pesničkog materijala u prostor jednog jedinog katrena. Pošto je najveći deo pesama iz knjige *Utočišta* kompono-

van od četiri stiha, smatramo tu činjenicu tipičnom poslednju fazu pesništva Florike Štefan.

Katren je, zapravo, najpogodnija forma za realizaciju emocionalnog događanja koje je u sebi završeno, jer je zatvorena forma; čak strogo zatvorena forma, kada jedan jedini katren čini pesmu. U dužim pesmama određena predstava ili slika ne mora u katrenu da bude do kraja eksplicirana, jer postoji mogućnost ekspliciranja u narednim stihovima. U slučaju koji je odabrala Florika Štefan svaka pojedina inspiraciona nit ne samo da mora biti u potpunosti realizovana, već njeno prisustvo u pesmi zahteva maksimalnu osmišljenost — samo na taj način možemo da govorimo o završenom pesničkom činu.

Sažimanje pesničke materije u okviru jednog katrena rezultira iz tipoloških svojstava pesme: od spontanosti emocije, jednostavnosti pesničkog jezika i pravolinijskog, tek po ivicama metaforiziranog iskaza. Mahom se pesme Florike Štefan poistovećuju sa jedinim pesničkim osećanjem u njegovoj elementarnosti, bez izuzetka su vezane za unutrašnji svet pesnikinje. I mada se pesnikovom poniranju u vlastitu intimu ne mogu oduzeti izvesna šira i univerzalnija značenja, jer se pesnik nikad u potpunosti ne može poistovetiti sa pesmom, *Utočišta* Florike Štefan najdirektnije su vezana za pesnikovu ličnost, najotvorenije govore o njenim ličnim previranjima i razgrću zastore njene intime. A to je njihov veliki kvalitet. Polazimo od shvatanja da je svaka pesma u svojoj biti pesnikova ispovest, njegova unutrašnja reakcija na ono spolja, a pesme Florike Štefan upravo jednom takvom ispovešću i bezgraničnom otvorenosti reaguju na vreme. Svakako, ne na vreme u nekakvom metafizičkom smislu, već na proticanje vremena i oticanje života. Njene pesničke teme nikada ne zadiru u spekulativniju problematiku, već su stalno s njome, izgrađuju i dograđuju njen emocionalni profil, njeno duhovno stanje datog trenutka. Daleko od manira, daleko od težnje za razmicanjem okvira svog osnovnog značenja, pesma Florike Štefan je neposredni izraz trenutnog emocionalnog stanja iza kojeg čitavim svojim bićem stoji pesnik. Taj trenutak pesme obavezuje pesnikinju, ali ne u nekom prekretničkom smislu, i njegovo prisustvo u novim pesničkom trenucima oseća se kao prethodni sloj u taloženju života.

Sam naslov knjige, *Utočišta*, nagoveštava da je pesnikinja pošla u potragu za utočištima pred sumnjama i tugom s kojom se bori i da je našla puteve koji vode smirenju. Međutim, čitajući njene pesme jednu za drugom, ne samo da se stiče utisak da stvarnih utočišta, zapravo, nema, već nam to pesnikinja i neposredno kaže:

*Poslednju zamku neću moći da izbegnem:
svaki put me vodi k njoj.
Ni levo ni desno utočišta, da pobegnem.
I, do poslednjeg daha vodim ljuti boj.*

Ovako otvorena, bez potrebe za tumačenjem bilo koje vrste, pesma Florike

Štefan postaje utočište svojom iskrenošću. Svojom liričnošću implicira oporu životnu zasnovanost, ali ne teži njenom prevazilaženju stvaranjem nekog naknadnog realiteta, već je stalno u vremenu i reaguje tiho, smireno na košmarni položaj čoveka u njemu. Sećamo se da je u ranijim pesmama Florike Štefan bilo dosta usklika i uskliknika. No uskllici su joj ovde osetno plodotvorniji, jer ih je rekla tiho, sa nekakvom oporom lakoćom. Tri ciklusa kratkih pesama — *A jesen pozna je, Uspavanka, Do pepela* — variraju slične pesničke motive: ne bismo se umorili nabrajajući ih. Pa ipak, pesme se čitaju uz dukobo saživljavanje sa njihovim svetom, jer jedan isti motiv u dve različite pesme ima drukčiju emocionalnu zasnovanost i dijapazon pesničkih reakcija na određenu temu stvarno je širok; na primer, česta tema propadanja života realizovana je i košmarnom slikom poniranja Dunava u dubine kao i u napred citiranoj pesmi.

Utočišta, dakle, ipak ima. U čoveku su: ona su ljubav, i pesma. Mada reč ljubav može da izgleda potisnuta slutnjama nestanka, jača je od njih. I pesma, koja je sada više pesma ljubavi no pesma prkosa, postala je pohvala jeziku kao intimnom svedoku ljudske subjektivnosti.

Mihailo Harpanj

ZVONKO MAKOVIĆ: »OKO U AKCIJI«

»Mladost« — Centar za kulturu Narodnog sveučilišta grada Zagreba, Zagreb, 1972.

Ovom knjigom je Zvonko Maković, jedan od najistaknutijih predstavnika generacije hrvatskog pesništva i esejistike, dvostruko nagrađen: nagradom *Fonda A. B. Šimić* za 1972, a, takođe, i nagradom SKOJ-a za kritičko-esejističku delatnost s područja likovnih umetnosti. No, nagrade na stranu, nakon tri poetske knjige, ovo je prva Makovićeva zbirka iz ovog domena, tim značajnija, jer su baš takve knjige, kod nas, najređe, zapravo, skoro da ih i nema. (To bi moglo značiti da ili naša likovna umetnost ne daje podsticaja za takvo pisanje ili se autori ne usuđuju da pišu ?/).

U ovoj knjizi, tehnički solidnog izgleda, i opremljenoj, pri kraju, s 14 fotosa-reprodukcija radova umetnika o kojima je reč, autor je sabrao 25 svojih tekstova (publikovanih po listovima i časopisima 1969-72), svrstavši ih u četiri tematska poglavlja: *Tradicija i njezin odjek; Doba nove slike; Oko i njegova projekcija i Od slike i kipa do prostora i koncepta*. Pada u oči da su Makovićevi eseji, tekstuelno, vrlo kratki, sažeti, mislima, faktima, zaključcima, citiranjima i opaskama veoma »izekonomisani«, prilagođeni stupcu likovne rubrike (što ne mora da se shvati u efemernom smislu); inicirani nekim izlaganjem, u trenutnom impulsu, zbog neke svoje karakteristike, dominantnom osobenošću, nekom značajnom novinom, ili samo jednom slikom. Primetno je, takođe, da je Maković išao za tim da tim »blic-esejima« da presek